

POSTANOWIENIE

Dnia 27 września 2023 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jolanta Frańczak

w sprawie z odwołania Z. G. i E. G.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w Koszalinie
o ubezpieczenie społeczne,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 27 września 2023 r.,
skargi kasacyjnej odwołujących się od wyroku Sądu Apelacyjnego w Szczecinie
z dnia 28 grudnia 2022 r., sygn. akt III AUa 146/22,

- 1. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania,**
- 2. zasądza solidarnie od odwołujących się na rzecz organu rentowego tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego kwotę 240 (dwieście czterdzieści) złotych z ustawowymi odsetkami za czas po upływie tygodnia od dnia doręczenia odwołującym się orzeczenia do dnia zapłaty.**

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny w Szczecinie wyrokiem z dnia 28 grudnia 2022 r., w wyniku apelacji organu rentowego od wyroku Sądu Okręgowego w Koszalinie z dnia 17 grudnia 2021 r., zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że oddalił odwołania ubezpieczonego Z. G. i płatnika składek E. G. od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Koszalinie z dnia 19 października 2020 r. ustalającej tytuł podlegania ubezpieczeniom społecznym Z. G. jako osoby współpracującej.

Sąd Apelacyjny nie zgodził się ze stanowiskiem Sądu pierwszej instancji, jakoby od dnia 1 marca 2013 r. ubezpieczony pozostawał pracownikiem płatnika składek w wymiarze 1/25 etatu oraz nie prowadził wspólnego gospodarstwa domowego z płatnikiem składek. W ocenie Sądu Apelacyjnego nie miały w sprawie istotnego znaczenia okoliczności związane z pojedynczymi wyjazdami ubezpieczonego za granicę do prac dorywczych, które ubezpieczony udowodnił odpowiednią dokumentacją (w całym 2016 r. - 20 dni, w 2017 - 15 dni, w 2018 - 10 dni i w 2019 - 10 dni), jak też rozdzielność majątkowa małżonków. Nie był także najistotniejszy sam dochód jaki generuje aktywność ubezpieczonego (sprzedaż aut). Zresztą, sam fakt sprzedaży nawet pojedynczych sztuk aut w konkretnych miesiącach nie jest - wbrew intencjom ubezpieczonego i płatnika składek - dowodem, że przychód z tej części działalności stanowił nikłą część przychodu przedsiębiorstwa płatnika składek. Strony - mimo zobowiązania ich - nie przedstawiły całościowych dochodów tej działalności, a więc wpływy z tytułu sprzedaży aut mogły stanowić nawet 100% przychodu małżonków. Według Sądu Apelacyjnego Sąd Okręgowy niezasadnie ustalił, że dominującą aktywnością płatnika składek jest udzielanie usług w ramach leasingu finansowego, choć przyznał, że jednym z filarów tej działalności jest również sprzedaż samochodów osobowych, przy czym nie podjął próby ustalenia proporcji tych dwóch składników aktywności zawodowej płatnika składek. Wskazał - posiłkując się wyłącznie deklaracjami stron - że ogłoszenia sprzedaży aut płatnik składek umieszcza w serwisie O.. Na podstronie tej działalności w ramach serwisu O. jest odesłanie do własnej strony Kancelaria R.. Tam natomiast widać, że firma poświęca się w przeważającej części właśnie sprzedaży aut, a informacje o możliwościach uzyskania za jej pośrednictwem leasingu czy nawet pożyczek jest marginalną zakładką w sekcji „finansowanie”. Co więcej, zdecydowana większość pojazdów oferowanych przez komis ma na swoich podstronach nie tylko galerię zdjęć i zestaw informacji o tym konkretnym egzemplarzu, ale też video-prezentację.

Sąd Apelacyjny na podstawie całokształtu materiału dowodowego, w tym informacji powszechnie dostępnych na stronie internetowej płatnika składek, ustalił zatem, że praca wykonywana przez ubezpieczonego ma dla przedsięwzięcia jego żony (płatnika składek) wymierną wartość ekonomiczną i przyczynia się do

osiągania konkretnych dochodów. Tym samym ilość, natężenie i rodzaj podjętych przez ubezpieczonego czynności świadczą o stabilnej, zorganizowanej, a przede wszystkim konkretnej i wymiernej współpracy z żoną, prowadzącą działalność gospodarczą. W rezultacie została wypełniona dyspozycja art. 8 ust. 11 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (aktualnie jednolity tekst: Dz.U. z 2023 r., poz. 1230, dalej jako ustawa systemowa), a zawarta przez ubezpieczonego z płatnikiem składek umowa o pracę na 1/25 etatu i za wynagrodzeniem oscylującym wokół kwoty 100 zł miesięcznie miała na celu wyłącznie zminimalizowanie należności składkowych. Sąd Apelacyjny podkreślił, że ubezpieczony, wbrew prezentowanej przez strony wersji o kontaktach wyłącznie z „trudnymi” klientami, nie wykonywał czynności incydentalnych, wyjątkowych czy awaryjnych, lecz skonkretyzowane, stałe i regularne, które pozostawały w ścisłym związku z działalnością zawodową jego żony. Do takich czynności niewątpliwie zalicza się obsługa sprzedaży samochodów, ich prezentacja przez przygotowywanie materiałów na stronę internetową i - jak zeznawały strony - także „na żywo”. Powyższa działalność ubezpieczonego opiera się na jego umiejętnościach i osobistym zaangażowaniu, które niewątpliwie usprawniają pracę jego żony, a jako takie przysparzały korzyści jej działalności gospodarczej.

Ubezpieczony i płatnik składek zaskarżyli wyrok Sądu Apelacyjnego skargą kasacyjną w całości, domagając się uchylenia zaskarżonego wyroku w całości i przekazania sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania oraz zasądzenia od organu rentowego na rzecz ubezpieczonego zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu wywołanym wniesieniem skargi kasacyjnej według norm przepisanych wraz z opłatą skarbową od pełnomocnictwa.

W skardze kasacyjnej zarzucono naruszenie przepisów prawa procesowego - art. 232 w związku z art. 6 § 2 k.p.c., przez podjęcie przez Sąd Apelacyjny własnej inicjatywy dowodowej, służącej poparciu twierdzeń organu rentowego przy jednoczesnym uniemożliwieniu skarżącym wypowiedzenia się co do dopuszczonych i przeprowadzonych przez Sąd Apelacyjny dowodów z urzędu.

Wnosząc o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżący powołali się na nieważność prowadzonego przez Sąd Apelacyjny postępowania, w którym -

przez naruszenie art. 232 w związku z art. 6 § 2 k.p.c. - naruszono prawo strony do możliwości obrony przysługujących jej praw (art. 379 pkt 5 k.p.c.).

W odpowiedzi na skargę kasacyjną organ rentowy wniósł o odmowę przyjęcia skargi do rozpoznania oraz o zasądzenie od skarżących na jego rzecz zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie kwalifikowała się do przyjęcia celem jej merytorycznego rozpoznania.

Zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne (pkt 1), istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów (pkt 2), zachodzi nieważność postępowania (pkt 3) lub skarga jest oczywiście uzasadniona (pkt 4). Obowiązkiem skarżącego jest sformułowanie i uzasadnienie wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania w nawiązaniu do tych przesłanek, gdyż tylko wówczas może być osiągnięty cel wymagań przewidzianych w art. 398⁴ § 2 k.p.c. Rozstrzygnięcie Sądu Najwyższego w kwestii przyjęcia bądź odmowy przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania wynika z oceny czy okoliczności powołane przez skarżącego odpowiadają tym, o jakich stanowi art. 398⁹ § 1 k.p.c.

W rozpoznawanej sprawie wniosek o przyjęcie do rozpoznania skargi kasacyjnej został oparty na przesłance nieważności postępowania (art. 398⁹ § 1 pkt 3 k.p.c.). Zauważyć zatem należy, że zarzut nieważności postępowania ma swoje znaczenie, gdy osadzany jest w konkretnym przepisie określającym nieważność postępowania i w określonej podstawie faktycznej nieważności. Choć nieważność postępowania Sąd Najwyższy ma na uwadze z urzędu (art. 398¹³ § 1 k.p.c.), to jednak na etapie przedsądu wymaga się od skarżącego wskazania konkretnej podstawy prawnej i przyczyny nieważności. Nie ma podstaw do zastępowania strony w tym obowiązku.

Skarżący podnoszą, że w wyniku uchybienia przepisom prawa procesowego dotyczącym przeprowadzenia dowodu z urzędu (art. 232 k.p.c.) zostali pozbawieni

możliwości obrony swych praw w rozumieniu art. 379 pkt 5 k.p.c. Nieważność postępowania określona w powołanym wyżej przepisie ma miejsce wtedy, gdy strona postępowania, wbrew swej woli, została faktycznie pozbawiona możliwości działania w postępowaniu lub jego istotnej części. Nieważność postępowania z tego powodu zachodzi wówczas, gdy ze względu na uchybienia formalne (na przykład niezawiadomienie strony o rozprawie poprzedzającej wydanie wyroku) strona została pozbawiona przez sąd lub przeciwnika procesowego możliwości brania udziału w sprawie oraz zgłoszenia twierdzeń faktycznych i wniosków dowodowych (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 lipca 2014 r., I PK 316/13, LEX nr 1511811). Nie można stwierdzić nieważności postępowania w rozumieniu tego przepisu, gdy strona podjęła czynności w procesie, nawet doznając utrudnień w popieraniu dochodzonych roszczeń lub w obronie przed żądaniami strony przeciwnej (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 lipca 2016 r., I PK 39/16, LEX nr 2071897). Dlatego pod podstawę nieważności postępowania z art. 379 pkt 5 k.p.c. nie podpada każde naruszenie przepisów prawa procesowego, nawet jeśli mogło mieć wpływ na wynik rozstrzygnięcia (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 20 maja 2016 r., II CZ 29/16, LEX nr 2056922 i powołane tam orzeczenia). Przy ocenie, czy doszło do pozbawienia strony możliwości działania skutkującej nieważnością postępowania trzeba rozważyć, czy nastąpiło naruszenie przepisów procesowych, następnie zbadać, czy uchybienie to wpłynęło na możliwość strony do działania w postępowaniu, wreszcie ocenić, czy pomimo zaistnienia wspomnianych przeszkód strona mogła bronić swych praw w procesie. Dopiero w razie kumulatywnego spełnienia wszystkich tych warunków można uznać, że strona została pozbawiona możliwości działania (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 18 grudnia 2014 r., II UZ 58/14, LEX nr 1622316 oraz wyrok Sądu Najwyższego z dnia 25 czerwca 2015 r., V CSK 528/14, LEX nr 1771395 i z dnia 15 października 2015 r., II CSK 690/14, LEX nr 1962512). Innymi słowy pozbawienie strony możliwości obrony swych praw, aby mogło stanowić przyczynę nieważności, musi być całkowite i w sposób bezwzględny wyłączyć możliwość obrony (por. orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 21 czerwca 1961 r., 3 CR 953/60, NP 1962 nr 1, s. 117, z glosą W. Siedleckiego).

W świetle uzasadnienia wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania nie można przyjąć, że do powyższej sytuacji doszło w niniejszej sprawie. Skarżący mieli możliwość czynnego uczestniczenia w procesie formułując twierdzenia i wnioski np. swoje stanowisko wobec zarzutów organu rentowego wyrazili w odpowiedzi na apelację. Z możliwości tej jednak nie korzystali efektywnie, nie wykonując choćby zobowiązania Sądu Apelacyjnego do złożenia informacji o całości dochodów prowadzonego przez płatnika składek przedsiębiorstwa. Nie doszło także do pozbawienia skarżących możliwości obrony wskutek uzupełnienia przez Sąd Apelacyjny materiału dowodowego z urzędu. Sąd drugiej instancji, w szczególności zmieniając zaskarżony wyrok Sądu pierwszej instancji, miał prawo uzupełnić materiał dowodowy czy uwzględnić fakty, o których informacja jest powszechnie dostępna (Internet). Kompetencja sądu wynikająca z art. 232 k.p.c., polegająca na możliwości dopuszczenia z urzędu dowodu niewskazanego przez stronę, jest oparta na swobodnym uznaniu sądu. Władza sędziego, w tym wypadku określona przez ustawodawcę w sposób bliski uznaniowości, nie może być w drodze wykładni redukowana lub w inny sposób ograniczana; jeżeli ustawodawca chciałby ją pomniejszyć albo wyznaczyć jej granice, musiałby uczynić to wyraźnie. Można sądowi zarzucać niedopuszczenie jakiegoś dowodu z urzędu, mimo że zachodziły ku temu istotne powody, nie można natomiast wytykać mu, że jakiś dowód dopuścił, czyli że skorzystał z przyznanej mu dyskrecyjnie władzy rozstrzygania sporów (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 5 marca 2019 r., I UK 72/18, LEX nr 2629867). Przeprowadzenie dowodu bez wniosku strony nie powinno być utożsamiane, jak czynią to skarżący, z naruszeniem zasady równości stron w postępowaniu cywilnym i odpowiadającego jej prawa do bezstronnego sądu, gdyż takie utożsamienie byłoby równoznaczne z niemożliwym do zaaprobowania założeniem, że prawodawca przydaje sądowi legalny instrument naruszania obu zasad, doniosłych w postępowaniu cywilnym, a ponadto wywodzonych z norm konstytucyjnych (art. 32 ust. 1 i art. 45 Konstytucji RP) i konwencyjnych (art. 14 EKPCz). Dopuszczenie dowodu niewskazanego przez stronę postępowania ma służyć wyjaśnieniu okoliczności sprawy, a nie zmierzać do polepszenia sytuacji procesowej któregośkolwiek z przeciwników procesowych, gdyż

nieprzekraczalną granicą wszystkich czynności sądu pozostaje zachowanie zasady bezstronności.

Nie sposób także ocenić ewentualnego naruszenia przez Sąd Apelacyjny art. 232 k.p.c. bez kontekstu materialnoprawnego, co skarżący całkowicie pomijają. Ani we wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania, ani w podstawach kasacyjnych skarżący nie odnoszą się do art. 8 ust. 11 ustawy systemowej, definiującego pojęcie „osoby współpracującej” i nie wykazują, że ustalone przez Sąd drugiej instancji w postępowaniu odwoławczym okoliczności nie miały istotnego wpływu na wynik sprawy. Ponadto w kontekście braku uprzedzenia stron o skorzystaniu przez sąd z art. 232 k.p.c. nie można pominąć całokształtu okoliczności ustalonych faktów, tj. ich źródła stworzonego przez stronę postępowania (strona internetowa płatnika składek). Informacje uzyskane za jej pośrednictwem były znane płatnikowi składek i ubezpieczonemu, bowiem były przez nich samych upublicznione. Nie można więc uznać, że uwzględnione przez Sąd drugiej instancji okoliczności były zaskakujące i nieznane skarżącym.

Podsumowując, w świetle całokształtu okoliczności, należy uznać, że skarżący nie wykazują, aby spełnione zostały kumulatywnie przesłanki warunkujące ustalenie nieważności postępowania w związku z pozbawieniem możliwości obrony.

W tym stanie rzeczy Sąd Najwyższy na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c., odmówił przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania, orzekając o kosztach postępowania kasacyjnego zgodnie z art. 98 § 1 i 1¹ k.p.c.

[SOP]

[ał]